

док. пед. наук: 13.00.04 – «Теорія і методика початкової освіти» / В. М. Гриньова / К., 2001. — 45 с.

3. Захарченко Е. Ю. Становление педагогической культуры молодого учителя / Е. Ю. Захарченко, // Педагогика. — 2002. — №3. — С. 45-50

4. Сухомлинський В. О. Серце відаю дітям, / В. О. Сухомлинський – К.: Рад. шк., 1988. — 272 с.

5. Спіріна Т. П. Формування професійної культури майбутніх соціальних педагогів у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу : Дис... канд. наук: 13.00.04/ Спіріна Тетяна Петрівна. Житомир – 2009. 263 арк.

6. Психологічний аспект формування педагогічної культури у професійній підготовці майбутніх учителів [Електронний текст]. — Режим доступу : <http://ua.textreferat.com/referat-10917.html>

7. Соціологія культури [Електронний текст]. — Режим доступу : http://www.djerelo.com/index.php?option=com_content&task=view&id=3515&Itemid=320

8. Культура як предмет культурології [Електронний текст]. — Режим доступу : <http://studentbooks.com.ua/content/view/129/46/1/3/>

ОСВІТА В АНТИЧНОМУ СВІТІ

УДК 900+”652”(370)

Сайгакова Л. О., Слободянюк К. А.

Автори розглядають педагогічні системи античного періоду: Стародавньої Греції, відділюючи спартанську та афінську школи, та Стародавнього Риму.

Ключові слова: освіта, виховання, школа, педагог.

ОБРАЗОВАНИЕ В АНТИЧНОМ МИРЕ

Сайгакова Л. А., Слободянюк К. А.

Автори рассматривают педагогические системы античного периода: Древней Греции, выделяя спартанскую и афинскую школы, и Древнего Рима.

Ключевые слова: образование, воспитание, школа, педагог.

THE EDUCATION IN ANTIQUITY

Saygacova L. A., Slobodianiuk K. A.

Autores examine pedagogical systems of antiquity: Ancient Greece, separate schools in Sparta and Athens, and Ancient Rome.

Key words: education, training, school, pedagogue.

Школа і педагогіка пройшли багатовіковий історичний шлях. На цьому шляху педагогіка поступово перетворювалась в науку. Вивчення історії школи та педагогіки - важлива умова формування загальної педагогічної культури, оскільки воно дає знання про процес розвитку теорії і практики виховання та освіти і допомагає становленню світогляду та педагогічної майстерності вчителя. Досліджуючи і вивчаючи історію педагогіки і школи з прадавніх часів, стає легше уявити хід і результати взаємодії суспільства, з одного боку, і школи та педагогіки - з іншого. Виникає система знань про те, як школа і педагогіка створювали

суспільства й цивілізації, як в сфері виховання і навчання закріплювались набуті культурні цінності. Помітне місце у цьому контексті займає дослідження системи виховання Древньої Греції і Риму, бо саме в цю добу (в III - I тис. до н. е. - I - II ст. н. е.), і саме на цій території наука, освіта та виховання набули свого найбільшого розмаху.

Питання педагогіки цікавило мислителів тієї сучасності. Так, Арістотель в своїх філософських та педагогічних працях розвив ідеї вчителя, але разом з тим багато в чому зайняв протилежну цим ідеям позицію. Він заклав важливі передумови теоритичного осмислення буття і виховання, а також навчання, як частини цього буття. Найбільш системно погляди Арістотеля на виховання і освіту викладені в трактаті «Політика». Розглядаючи споконвічну проблему в співвідношенні соціальних і біологічних детермінант в вихованні, Арістотель зайняв гнучку позицію: з одного боку «від гарних батьків може піти лише гарне потомство», а з іншого - «природа найчастіше прагне до цього, але досягти цього не може» [1; 237].

Платон оцінював виховання як найважливіший фундамент всього життя людини: «В якому напрямку хто був вихований, таким і стане, мабуть, весь його майбутній шлях» [4;342]. Платон вимагав різнобічного виховання для всіх, хто його міг отримати. В трактаті «Держава» Платон, говорячи про ідеали і програму різнобічного виховання, по суті, розвиває афінську педагогічну традицію. Він вважає, що слід забезпечити «для тіла гімнастику, для душі музику [4;345].

Суть педагогічних суджень Сократа складає тезу про те, що головною серед життєвих цілей людини повинно бути моральне самовдосконалення. «Завданням життя Сократа було - вивчення чеснот, прагнення через пізнання прийти до знання істин» [2;88].

У Давній Греції, що складалася з невеликих міст-держав, існували дві протилежні системи виховання — афінська і спартанська.

Спартанців виховували в жорстоких умовах, прагнучи виростити з хлопців суворих, безжалісних воїнів, а з дівчаток — воїтельниць-амазонок, які майже не поступалися чоловікам. Відбір за фізичними даними відбувався відразу після народження дитини, коли слабких та хворих дітей скидали зі скелі. У семирічному віці хлопців, відриваючи від сімей, віддавали до шкіл (агел), де покарання було запроваджено за кожне зайве слово. Воїн мав зростати стриманим, на запитання старших відповідати коротко (лаконічно), зносити терпляче фізичні знущання, голод, спеку, холод. Військово-фізичній підготовці приділявся значний час. Розумове виховання було не в пошани. На дозвіллі хлопці розважались військовими іграми, співами, грою на музичних інструментах. Вихованці брали участь у нічних облавах (криптіях) на рабів, які у Спарті були загальною власністю. Кожен рік навчання закінчувався публічним випробуванням. Здійснювався агон — нещадне публічне покарання, під час якого батьки не лише не співчували юнакам, а, навпаки, вмовляли триматися до кінця, щоб не зганьбити честі сім'ї. Існувала чітка загальна обов'язкова державна система виховання. По суті, це була перша тоталітарна педагогічна система, яка, безумовно, не могла дати люду ні вчених, ні поетів, ні культурних діячів, лише видатних воїнів і політиків [4;235].

Афінська система виховання, на відміну від спартанської, мала переважно індивідуальний характер, прагнула до розумового, морального, естетичного й фізичного розвитку. Метою виховання було формування гармонійно розвине-

ної особистості. Як правило, до семи років діти виховувалися в сім'ї. Після досягнення семирічного віку хлопці навчалися у приватних школах граматистів (навчали читання та лічби, письму на воскових дощечках) або кіфаристів (крім елементарної грамоти, вчили співати, грати на музичних інструментах, декламувати вірші). Музичні школи в Афінах були приватними і платними. Крім читання, письма, лічби, співу й музики, вивчали ще ораторське мистецтво, політику, філософію, поезію. Кожна освічена людина мала володіти кіфередикою (мелодекламація). Лічби навчали за допомогою пальців, камінців та абака (лічильної дошки). Широко застосовували фізичні покарання. Навчання здійснювалося лише у школі, домашні завдання не задавали, фізична праця була відсутня, бо вважалася справою рабів. Вільні люди займалися наукою, мистецтвом, фізичним вдосконаленням (слово «школа» у буквальному перекладі з давньогрецької означає «дозвілля»).

Заняття проводили вчителі-дидакаси (грец. дидаско — навчаю). У школі палестрі (школі боротьби) юнаків 14-15 років навчали мистецтву п'ятиборства (біг, стрибки, боротьба, метання диска і списа), а також плавання. Керували заняттями учителі-педотриби. Вихідці з родин найзаможніших аристократів виховувалися у гімнасіях (гімназіях), де оволодівали знаннями з філософії, політики, літератури, займалися гімнастикою. З 18 років готувалися до військової служби, вивчаючи зброю, морську справу, фортифікацію, військові статuti, державні закони.

Дівчата здобували домашнє, сімейне виховання (під наглядом матерів), яке було досить обмеженим і замкнутим, вони навіть перебували в окремих частинах житлових приміщень (гінекеях). Підвищену освіту можна було отримати у школах відомих філософів та ораторів (з високою оплатою за навчання).

Як в приватних, так й в громадських школах існувала спеціалізація вчителів: були вчителі літератури, музики, гімнастики, вчителі з оволодіння зброєю та інші. Гонорар за свою працю вони отримували згідно з розрядністю. Так, вчитель літератури висшого розряду в громадській школі у Теосі у III ст до н.е. отримував 600 драхм на рік, вчитель другого розряду — 550 драхм, а третього — 500 (це при тому, що середній бюджет сім'ї з трьох осіб складався з 300 драхм на рік) [2; 110]. У цілому ж престиж професії вчителя був невисокий, спеціальної підготовки для вчителів не існувало, тому ними часто були випадкові й погано підготовлені люди, які не змогли знайти собі поважніших занять.

Після завоювання Римом Афін і перетворення їх на колонію грецька культура поширилася, склалася система освіти й виховання (VI-I ст. до н.е.) відповідно до нових умов життя. За зразком грецької школи було побудоване виховання і в Давньому Римі (пізніше — європейське середньовічне виховання).

В епоху патріархально-родового Риму велику роль відводили родинному вихованню. Система соціального розшарування населення країни на вільне привілейоване населення (патрициїв та вершників) і бідноту (плебеїв) позначилася і на системі виховання.

Елементарні школи були численними і забезпечували поширення писемності серед вільного населення у тому числі й плебеїв. Шкільна освіта розпочиналась у сім років як для хлопчиків, так й для дівчат. Діти багатих вчилися у домашніх вчителів, діти бідних — у приватних школах, де існувало сумісне виховання. Навчальний рік розпочинався 24 березня. Існували канікули — з 13 червня по

15 жовтня; крім того, у школах не вчилися у святкові та вихідні дні

Для дітей патриціїв та вершників існували навчальні заклади вищого типу: граматичні школи (вивчали граматику, латинську і грецьку мови, історію та літературу) та риторські школи (вивчали ще і риторіку — ораторське мистецтво). Робилися спроби перетворити платні граматичні та риторські школи на державні з метою сприяння підготовці та створенню численного апарату чиновників. В останній період існування Римської імперії (I-V ст. н.е.) було відкрито і жіночі граматичні та риторичні школи, спеціальні школи лікарів, юристів, архітекторів [2; 148].

Отже, в ті прадавні часи, коли майже у всьому світі більшість етносів не мали навіть своєї писемності, у Древній Греції вже сформувалась своя система освіти і виховання. Великим рушієм в розвитку виховання та зародженні педагогічної думки Древньої Греції була культура міст-полісів. Освіченість в тогочасному суспільстві вважалась необхідним і невід'ємним атрибутом гідного громадянина поліса. Виховання та освіта різних міст-держав відрізнялися між собою. Найвідоміші з них - Спарта та Афіни. Педагогічний досвід Спарти був забутий в силу своєї виховної традиції, але звичаї фізичного виховання, загартовування молодого покоління використовувалися і в інші епохи. Найефективнішою системою освіти і виховання була в Афінах. Тут діяли музичні та гімнастичні школи, гімназії та ефебії, а педагогічний досвід афінян поширився і на наступні епохи [2; 90].

Педагогіка пройшла тривалий етап становлення, сягаючи корінням давнього світу. Як свідчать археологічні, палеографічні, етнографічні джерела, задовго до будь-якої цивілізованої історії людства виховання дітей здійснювалося шляхом поступового безпосереднього залучення людини до життя роду або сім'ї — до праці, полювання, спорудження житла. У кожному племені існували свої обряди та традиції, але були й певні закономірності, розглянуті нами на прикладі праукраїнських племен і культур. Виховання і школа в античному світі. Створена першими рабовласницькими державами цивілізація справила значний вплив на культурний розвиток людства. Виховання, яке виділилося як самостійна соціальна функція суспільства, сприяло появі спеціальних навчально-виховних закладів, де здійснювали систематичне навчання дітей. Європейська освіта та науково-педагогічна думка є спадкоємицею насамперед античної науки та освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арістотель. Політика //Хрестоматія по історії зарубешной педагогики: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов /А. И. Пискунов. - 2-е изд., перераб. - М.: Просвещение, 1981р. — С. 235-254.
2. Очеркъ истории воспитания и обучения с древнейших и до наших времень /Л. Модзалевскій - Спб, 1866. - С.88-190.
3. Марценюк С. П. Педагогічні погляди Арістотеля // Рідна школа. - 1991. — № 10. — 77 с.
4. Платон. О государстве //Хрестоматія по історії зарубешной педагогики: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов /А. И. Пискунов. - 2-е изд., перераб. - М.: Просвещение, 1981.— С. 322-348.
5. Третьяков В. В. Погляди Платона на проблеми виховання // Рідна школа. — 1993 - № 9. — С. 74-75.